

START-DOCUMENT – PROFIELWERKSTUK

SOCIOLOGIE

DE PARTICIPATIESAMENLEVING

Onderwerp: VAN VERZORGINGSSTAAT NAAR PARTICIPATIESAMENLEVING

Nederland is een verzorgingsstaat. We kennen een uitgebreid stelsel van sociale zekerheid. Daaronder vallen sociale verzekeringen (zoals uitkeringen bij ziekte of werkloosheid) en voorzieningen (zoals de bijstand), maar ook onderwijs en zorg. Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw staat de verzorgingsstaat ter discussie. Deze zou volgens sommigen te duur zijn en mensen afhankelijk en passief maken. Er is sindsdien veel veranderd. Volgens het huidige kabinet is de verzorgingsstaat niet meer van deze tijd en moeten we naar een participatiesamenleving toe waarin iedereen 'naar vermogen' een bijdrage levert.

Achtergrondinformatie:

De participatiesamenleving is zichtbaar (en hoorbaar) in de manier waarop wordt gesproken over rechten en plichten van burgers. Van burgers wordt verwacht dat zij actief meedoen in de samenleving. Sociologen noemen dit 'actief burgerschap'. De nadruk ligt hierbij op 'eigen verantwoordelijkheid' en 'eigen kracht'. Burgers moeten niet zonder meer uitgaan van hulp van de overheid, maar proberen voor zichzelf te zorgen en in geval van nood (bij ziekte bijvoorbeeld) eerst een beroep te doen op hun eigen sociale netwerk.

Deze participatiesamenleving is ook zichtbaar in wetgeving. Het meest recente voorbeeld hiervan is de Participatiewet (het woord zegt het al) die sinds 1 januari 2015 van kracht is. In deze wet is vastgelegd waar burgers recht op hebben, maar vooral ook wat hun plichten zijn. Zo kan het zijn dat van bijstandontvangers een tegenprestatie wordt gevraagd, in de vorm van 'vrijwilligerswerk'. Dit is een opmerkelijke woordkeuze, omdat het niet vrijwillig is als je verplicht wordt dit werk te doen om je recht op bijstand te behouden.

De participatiesamenleving houdt dus twee dingen in: de overheid trekt zich terug en burgers moeten meer zelf hun sociale zekerheid waarborgen. Zij moeten voor zichzelf en voor elkaar (leren) zorgen. Voor mensen met een goede opleiding en betaald werk is dit geen groot probleem. Maar er is ook een deel van de Nederlanders voor wie het wél zwaar is, vanwege de arbeidsmarkt (er is relatief weinig vraag naar werknemers en veel aanbod), gezondheidsproblemen of een gebrekkig sociaal netwerk. Als je werkloos bent, ziek of verstandelijk beperkt en je hebt geen vermogen, overheidsvoorzieningen of een netwerk om op terug te vallen, hoe kun je dan goed voor jezelf en anderen zorgen? Wat doe je dan? Maar ook voor de mensen die het wel 'goed voor elkaar' hebben neemt de druk toe. Zij moeten nu immers steeds meer zorgen voor hun zieke familieleden. Dit noemen we mantelzorg.

Onderzoeksvragen:

- Hoe wordt er gesproken over de 'participatiesamenleving'? Waarom is een dergelijke samenleving 'wenselijk' en waarom niet? Volgens wie? Welke ideeën over mensen liggen hieraan ten grondslag? Worden mensen bijvoorbeeld gezien als lui of kwetsbaar? Is het hun eigen schuld als zij hulp nodig hebben of juist niet?

- Wat betekent 'solidariteit' in de participatiesamenleving? Moet iedereen voor zichzelf zorgen of moeten wij juist voor elkaar zorgen? Wat is de rol van de overheid hierin?
- Wat zijn de voordelen en wat de risico's van de 'participatiesamenleving'? En voor wie? Met andere woorden: wie gedijt hierbij en wie niet? Voor welke groepen is het gunstig en voor welke niet? Waarom is dat zo?
- Wie zijn het die vrijwilligerswerk doen en mantelzorg verrichten? Waarom doen zij dat en hoe zijn hun ervaringen?
- Wanneer is iemand een 'actieve burger' en wanneer niet? Welke kenmerken hebben 'actieve burgers'? Is iemand die werkloos is bijvoorbeeld geen actieve burger? Waarom wel of niet en volgens wie is dit eigenlijk zo?

Onderzoeksmethoden:

Houd bij het kiezen van een onderzoeksmethode goed in gedachte wat je wilt onderzoeken en kies de methode die het best bij jouw onderzoeksvraag past.

- Literatuuronderzoek
 - Zie hieronder enkele literatuursuggesties, maar ga ook zelf op zoek naar literatuur. Maak daarbij gebruik van de hierboven benoemde begrippen. Probeer eerst helder te krijgen wat precies wordt bedoeld met de 'participatiesamenleving' en of verschillende actoren (ministers, journalisten, wetenschappers) daar misschien verschillende visies op hebben.
- Vragenlijstonderzoek
 - Voorbeeld: Neem vragenlijsten af bij mantelzorgers. Waarom verrichten zij mantelzorg? Voor wie zorgen zij? Hoe combineren zij dat met andere taken, zoals zorg voor een gezin en/of een betaalde baan? Wat is hun ervaring hiermee?
 - Voorbeeld: Neem vragenlijsten af bij werklozen. Hoe ziet participatie er voor hun uit? Hebben zij hier moeite mee of juist niet?
 - Voorbeeld: Neem vragenlijsten af bij vrijwilligers. Waarom verrichten zij vrijwilligerswerk? Hoe combineren zij dat met andere taken? Wat zijn hun ervaringen als vrijwilliger?
- Observatieonderzoek
 - Voorbeeld: Observeer vrijwilligers bij jou in de buurt (bijvoorbeeld bij de voedselbank, een zorginstelling of op een school). Wie zijn die vrijwilligers en hoe gaan zij om met de mensen die zij helpen? Wie zijn de 'hulpbehoevenden' en hoe gaan zij om met de vrijwilligers die hen helpen?
- Interviewonderzoek
 - Voorbeeld: Neem interviews af met enkele betrokkenen: iemand die werkloos is, een vrijwilliger, een mantelzorger, een maatschappelijk werker of een buurtcoach, om er enkele te noemen.

Je kunt ook onderzoeksmethoden combineren.

- Voorbeeld: Kijk of de resultaten van een vragenlijstonderzoek overeenkomen met het gedrag dat je observeert.

Literatuur:

- Bochove, M. van; Tonkens, E. & Verplanke, L. (Red.) (2014). *Kunnen we dat (niet) aan vrijwilligers overlaten? Nieuwe verhoudingen tussen vrijwilligers en professionals in zorg en welzijn*. Beschikbaar via <http://www.platform31.nl/publicaties/kunnen-we-dat-niet-aanvrijwilligers-overlaten>
- Ham, M. & Van der Meer, J. (2015). *De ondernemende burger. De woelige wereld van lokale initiatieven*. Utrecht: Movisie.
- Kampen, T, Verhoeven, I & Verplanke, L. (2013) *De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid*. Amsterdam: Van Genneep.
- Tonkens, E. & De Wilde, M. (2013). *Als meedoen pijn doet*. Amsterdam: Van Genneep.
- WRR (2006). *De verzorgingsstaat herwogen*. Beschikbaar via <http://www.wrr.nl/publicaties/publicatie/article/de-verzorgingsstaat-herwogen/>

Er zijn ook veel krantenartikelen te vinden over dit onderwerp

Links:

- Website van Evelien Tonkens, hoogleraar Burgerschap en Humanisering van de Publieke Sector aan de Universiteit voor Humanistiek: <http://evelientonkens.nl/>
- Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) http://www.scp.nl/Onderzoek/Tijdsbesteding/Hoe_lang_en_hoe_vaak/Vrije_tijd/Maatschappelijke_participatie/Algemeen
- Sociale vraagstukken: Kunnen we dat niet aan vrijwilligers overlaten? <http://www.socialevraagstukken.nl/site/2014/09/07/kunnen-we-dat-niet-aanvrijwilligers-overlaten-2/>
- Sociale vraagstukken: Bakfietsburgers en gebrekkige solidariteit <http://www.socialevraagstukken.nl/site/2014/08/29/bakfietsburgers-en-gebrekkigesolidariteit/>
- Sociale vraagstukken: Doe- of doe-i-democratie? <http://www.socialevraagstukken.nl/site/2014/04/05/doe-of-doe-i-democratie/>
- Sociale vraagstukken: Behoed ons voor het doorgesloten burgerkracht-denken <http://www.socialevraagstukken.nl/site/2014/08/07/behoeed-ons-voor-hetdoorgesloten-burgerkracht-denken/>
- Movisie: Participatie en activering <https://www.movisie.nl/kennisdossiers/participatie-activering>
- Platform 31: <http://www.platform31.nl/sociaal>
- Radiofragment: http://www.vpro.nl/speel.WO_VPRO_471260.html

Videomateriaal:

- Buitenhof (vanaf 37:30 minuten) <http://programma.vpro.nl/buitenhof/afleveringen/buitenhof-22-september.html>